

ROMANIAN DIDACTIC ELITES IN REGHIN AT THE END OF THE 19TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Simion Bui

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: The work entitled „The didactical Romanian elite from Reghin and its surroundings at the end of the XIX-th century and the beginning of the XX-th century” deals with an extremely Theme and fascinating at the same time. This article is based on archive sources as well as the other articles written by some prestigious historians from Tg-Mures. Deals with on extremely interesting and fascinating theme at the same time. This article is concerned with the formation of the didactical elite from Reghin and its surroundings and their activity dedicated to the development of Romanian education at the end of XIX-th century and the beginning of the XX- th century.

Keywords: elite, education, didactical, Reghin, school

Școala românească din Reghin și împrejurimi a fost locul unde și-au potolit setea de cunoaștere și de cultură reprezentanții celor 40.000 de locuitori români din zonă. În școală elevii români, cei mai multi fii de țărani, au deprins tainele cititului și scrisului, au primit primele noțiuni de istorie națională. Dintre acești fii de țărani unii mai înzestrați se vor înălța prin muncă și prin multă trudă pe treptele ierarhiei sociale. Astfel prin 1860 școala românească din Reghin era frecventată de Simon Popescu, viitor profesor la Seminarul Central din București, Simion Mândrescu, viitor profesor universitar la Bucuresti, Teodor Ciontea mai tarziu profesor la Preparandia din Arad, Andrei Ghidiu viitor consilier eparhial la Caransebes, Miron Elie Cristea primul patriarh al României, Vasile Hossu viitor episcop.¹

Școala românească era o școală confesională; în acest sens este demn de amintit faptul că într-o cuvântare din 1907 protopopul Ariton M. Popa denumea școala drept ”fică a bisericii”,². Cele mai multe școli la sfârșitul sec. XIX-lea și începutul sec. XX erau făcute din lemn, materia primă care la acea dată era mai ușor de procurat și prelucrat; foarte probabil școlile sătești nu se deosebeau cu nimic de locuințele care existau la sate.³ Directorul școlii confesionale era parohul local care avea drept de inspecție; fiecare școală era încadrată cu un învățător care îndeplinea și funcția de cantor (în epocă era numit cantor-docente). Protopopul era directorul școlii din Reghin și inspector școlar pentru întreg districtul. Preotul era și președintele Senatului școlastic local care cuprindea cei mai de vază locuitori ai așezării⁴. Școlile confesionale aveau 2 secții : 1. Școlile de toate zilele în care învățau copiii de la 6 la 12 ani, durata de școlarizare fiind

¹ Nicolae Albu, „Istoria școlilor românești din Transilvania între 1800-1867”, Bucuresti, 1971, pp.140.

² Arhivele Nationale, Directia Județeană Mureș, Fond Protopopiat Greco-Catolic Reghin, dosar 89, fila 20

³ Cezar Lungu, „ Dezvoltarea învățământului în Reghin și în împrejurimi”, manuscris, f.a., Biblioteca Municipală ”Petru Maior”, Reghin

⁴ Ibidem

de 6 ani; 2. Școlile de repetiție în care învățau copiii de la 12 la 16 ani durata lor fiind de 3 ani ; Cei de la școlile de repetiție veneau la cursuri numai duminica și în sărbători câte 3 ore pe zi.⁵

Învățătorii erau de cele mai multe ori absolvenți ai Preparandiei de la Blaj (greco-catolici) sau a liceului din Năsăud (ortodocși). Ei își căutau posturile singuri și trimiteau în acest sens actele doveditoare protopopului și Senatului școlatic respectiv. Toți cei care cereau un post de învățător trebuiau să prezinte următoarele documente : 1.Carta de botez 2. Absolvitoriu 3.Diplomă de învățător 4.Adeverință de serviciu.⁶

Biserica românească din Reghin și împrejurimi au făcut eforturi deosebite pentru a susține școala confesională, pentru plata învățătorilor și limitarea cât mai mult a ajutorului primit de la stat. În cazul în care salariul învățătorilor nu poate fi asigurat sau mărit, Biserica ortodoxă și cea greco-catolică s-au ajutat pentru susținerea unui singur învățător. Au fost cazuri în care ortodocșii au frecventat școlile greco-catolice și greco catolicii au frecventat școlile ortodoxe.⁷ În epocă, acum 100 de ani există o mai mare înțelegere și tolerantă între cele două biserici naționale românești. Perfecționarea cadrelor didactice de la școlile populare se făcea prin cercurile de învățământ, prin conferințele școlare și prin reuniunile de învățători. O rodnică activitate a avut reuniunea învățătorilor greco-catolici din Reghin care între 1896-1911, care a fost condusă de învățătorul Gheorghe(George) Maior.⁸ Reuniunea avea două adunări generale anuale, una de primăvară și altă de toamnă care constituiau bune prilejuri pentru perfecționarea didactică și pedagogică a învățătorimii reghinene.⁹

În ceea ce privește presa pedagogică din zonă avem următoarele publicații: "Școala poporală" (apare în 1893 la Gherla); "Foaia pedagogică" (Sibiu 1897); "Foaia școlastică"(Blaj 1899); "Vatra școlară"(Sibiu 1906); "Pedagogia română"(Gherla 1907)¹⁰ Nu știm impactul real al acestor publicații asupra mediului învățătoresc din Reghin și împrejurimi; totuși el trebuia să fi fost destul de important și datorită legăturilor dintre învățătorii de aici și cei din comunele ce aparțineau de districtul Năsăud și în special prin intermediul învățătorilor de la școala grănicerească din Monor (aprox. 20 km. în linie dreaptă de Reghin)¹¹. Desigur învățătorii consultau și cele două publicații oficiale ale bisericii române din Transilvania "Telegraful Român" și "Unirea"; în paginile acestora apăreau și numeroase articole și materiale cu privire la învățământul confesional românesc. În continuare, vom enumera mari nume de învățători din Reghin și împrejurimi care s-au distins la cumpăna dintre cele două veacuri în munca pedagogică și în mișcarea de culturalizare. Este ceea ce noi am numit elita didactică din Reghin și împrejurimi.

Gheorghe (George) Maior (1846 – 1927)

S-a născut în localitatea Morăreni la 25 aprilie 1846 într-o familie de țărani. În 1873 a absolvit Institutul pedagogic din Blaj. A slujit școala românească din Reghin cu devotament și cinste timp de aproape 4 decenii¹². A fost membru fondator al Reuniunii învățătorilor români greco-catolici și secretar al Clubului din Reghin P.N.R.(ales din 1884)¹³. În 5 noiembrie 1918 a fost ales mebru al

⁵ Ibidem, p. 33

⁶ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Mureș, Fond Protopopiat Greco-Catolic Reghin, dosar 47, filele 195,196

⁷ Simion Virgil Bui, „Biserică și societate românească în Reghin și împrejurimi 1890-1918”, Târgu Mureș, Editura Nico, 2010, p.71

⁸ Grigore Ploieșteanu, Gheoghe Maior în „Reghinul Cultural II Studii și articole” Reghin, 1990, p. 164

⁹ Ibidem

¹⁰ Cezar Lungu, op.cit. p95

¹¹ Ibidem

¹² Grigore Ploieșteanu, op.cit, p163

¹³ Ibidem, p.165

Consiliului Național Român Județean din Reghin militând pentru unirea Transilvaniei cu România. S-a stins din viață la 23 noiembrie 1927 fiind înmormântat la Reghin¹⁴.

George Uilăcan (1888-1941)

Era originar din localitatea Sânpetru de Câmpie. Școala primară o face în satul natal apoi urmează Gimnaziul și Școala Normală din Năsăud. A fost numit la absolvire învățător în Hodac unde a rămas tot restul vieții fiind un adevărat apostol al satului. S-a căsătorit cu fiica preotului Lupu Zaharie din Hodac. În timpul primului război mondial a luptat cu gradul de sub-locotenent în Tirol și la Triest¹⁵.

A dezertat din armata austro-ungară și s-a întors la Hodac unde a pregătit poporul pentru Marea Unire. A fost ales comandantul Gărzii naționale din Hodac iar pentru scurtă vreme a condus Garda națională din Reghin. A participat la marele act politic de la 1 Decembrie 1918 de la Alba-Iulia¹⁶.

Alexandru Moldovan (1883-1943)

S-a născut în localitatea Sântu de lângă Reghin. În 1905 a obținut diploma de învățător la Școala Pedagogică din Blaj. A funcționat un an ca învățător la județul Bistrița-Năsăud după care se stabilește la Reghin¹⁷. Încă din 1907, Alexandru Moldovan a condus corul meseriașilor români din Reghin. A fost membru al trupei de teatru amatori jucând printre altele în comedia lui Iosif Vulcan "Sărăcie lucie"¹⁸. A ajuns director al școlii române greco-catolice din Reghin. Învățătorul Alexandru Moldovan a avut alături de protopopul Ariton M. Popa un merit deosebit în întemeierea " Societății culturale a meseriașilor români din Reghin (1912)¹⁹. În același an, învățătorul Moldovan a devenit membru al Despărțământului Reghin al Astei fiind ulterior și bibliotecar al acestuia. Alexandru Moldovan a decedat în anul 1943 după o viață dăruită școlii și generațiilor de elevi pe care i-a pregătit și instruit. Este înmormântat la Reghin.

Ioan Pop (1861-1943)

S-a născut în localitatea Cașca de pe valea Gurghiului. A absolvit Preparandia din Blaj și a fost învățător în satul natal unde a stăruit pentru construcția unui local de școală impozant și frumos. Terenul pe care s-a construit școala a fost donat comunei de către învățătorul Ioan Pop. La 22 noiembrie 1918 învățătorul Pop a fost ales președinte al Consiliului Național Român din Cașva. Nu a putut pleca la Alba-Iulia la 1 Decembrie fiind bolnav. Locul i-a fost luat de către fiul său Florian Pop care era tot în Cașva.

A murit în timpul celui de-al doilea război mondial fiind înmormântat în Cașva.²⁰

Simion Cioloca (1877-1946)

S-a născut în anul 1877 în localitatea Sântu dintr-o familie de țărani înstăriți. Școala primară a făcut-o în satul natal, iar liceul l-a făcut la Blaj. În 1899 a absolvit Școala Normală din Blaj. A fost învățător la Logig până în 1907, an în care se mută la Beica de Sus. Încă din primul an de activitate a câștigat stima și încrederea românilor din Beica de Sus încât ascultându-i poveștile, aceștia au zidit o școală nouă cu o singură clasă mare și o locuință pentru învățător. Aici a crescut multe generații de elevi între care unii au urmat alte școli superioare²¹. A fost căsătorit cu Rozalia, fiica preotului greco-catolic Ioan Catone din Toldal. În anul 1916 a fost arestat și deportat în

¹⁴ Ibidem

¹⁵ Dumitru Husar „1918 pe Valea Gurghiului”, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1995, p. 47

¹⁶ Ibidem

¹⁷ Grigore Ploieșteanu, Alexandru Moldovan în „Reghinul Cultural II Studii și articole”, Reghin, 1990, p. 177

¹⁸ Ibidem

¹⁹ Ibidem

²⁰ Dumitru Husar. op.cit. p.32

²¹ Dr. Eugen Nicoară,, „Medalioane mureșene”, Reghin, 1970, p. 238, manuscris aflat la Biblioteca Municipală „Petru Maior”

vestul Ungariei de către autoritățile vremii împreună cu alți preoți și intelectuali mureșeni²² A murit în 14 iunie 1946 fiind înmormântat în cimitirul din Gurghiu.

Batea Nicolae (1886-1958)

A absolvit Școala Normală din Blaj. Cariera didactică și-a început-o la Ibănești de unde ulterior se transferă la Gurghiu, locul de naștere al soției sale Maria. A fost un învățător cu o pregătire teoretică foarte bună și cu o conduită morală ireproșabilă. A susținut numeroase lecții model în fața învățătorilor din împrejurimi. În 26 noiembrie 1918 a fost ales secretar al Consiliului Național Român Comunal Gurghiu militând din toată inima pentru unirea Transilvaniei cu România.²³ A decedat în anul 1958 fiind înmormântat în cimitirul din Gurghiu.

Borșianu Ioan (1879- 1955)

S-a născut în 19 ianuarie 1878 în localitatea Dumbrava. Școala primară o face în Deda și în Reghin iar gimnaziul îl urmează la Năsăud. Între 1894- 1898 urmează cursurile Institutului Teologic "Adreian" din Sibiu²⁴. După absolvire devine învățător în Deda. Între 1906- 1907 contribuie împreună cu preotul Leon Popescu la ridicarea unei noi biserici în Deda, cel mai impunător edificiu ecleziastic de pe valea superioară a Mureșului până la sfârșitul sec. XX. A contribuit și la construirea unei noi școli cu două săli de clasă și locuință pentru învățători.

Odată cu intrarea României în războiul pentru reîntregirea națională, fiind suspectat de sentimente patriotice românești, a fost arestat și internat la Fertomegyes lângă granița cu Austria.²⁵

A revenit din lagăr la începutul lunii septembrie 1918 dar cu obligația prezentării de două ori pe zi la organele de ordine din Deda. Învățătorul Borșianu a avut un rol deosebit de important în constituirea gărzii naționale din Deda la 6 noiembrie 1918. Învățătorul Ioan Borșianu a fost ales membru în Cosiliul Național Român Județean.

La 28 noiembrie 1918 a fost desemnat pe baza de protocol delegat la Alba Iulia fiind reprezentant al Conferinței Învățătorilor ortodocși români din protopopiatul Reghin²⁶. După Marea Unire, a fost învățător în Deda până la pensionare, în 1934. A fost de asemenea subvizor școlar pentru plasa Reghinul de Sus. A contribuit la construirea unei școli noi cu 12 clase, clădire frumoasă cu etajavând o curte vastă.²⁷ A avut trei copii: Aurel- medic, Viorel- inginer, Victoria- profesoară.

Învățătorul Ioan Borșianu s-a stins din viață la 10 decembrie 1955, fiind înmormântat în cimitirul din Deda.

Suciu Ioan (1878-1955)

S-a născut pe 4 noiembrie 1867 în localitatea Căcuciu fiind unicul copil la părinți. În iunie 1887 a absolvit Școala Normală din Blaj iar ulterior a absolvit și Seminarul greco-catolic din Blaj. A fost preot în Șoimuș și Șerbeni , învățător în Solovăstru și în Sânmihaiul de Pădure.²⁸ În 1884 revine ca învățător în satul natal unde rămâne până la pensionarea sa din 1928. În 1904 Învățătorul Ioan Suciu a devenit membru al Despărțământului Reghin al Astei. A fost președinte al cercului învățătorilor greco-catolici din protopopiatul Reghin. A zidit o biserică nouă în Căcuciu precum și o nouă casă parohială. De numele său se leagă și construcția bisericilor din Șoimuș și Șerbeni. A participat la Marea Unire ca delegat de drept al Reuniunii din

²² Ibidem

²³ Dumitru Husar, op.cit. p. 28

²⁴ Traian Bosoancă, „Mureșenii și Marea Unire, Târgu Mureș”, Ed. Ardealul, 2000, p. 48

²⁵ Dr.Eugen Nicoară, op.cit. p.223

²⁶ Traian Bosoancă, op.cit. p. 28

²⁷ Dr.Eugen Nicoară, op.cit. p. 224

²⁸ Traian Bosoancă, op.cit. p. 219

Reghin a învățătorilor greco-catolici²⁹. Ioan Suciu a decedat în 29 ianuarie 1936 în localitatea natală.

Roman David Ioan (1886- 1859)

S-a născut în 10 februarie 1886 în localitatea Filpișu de lângă Reghin. În 1907 a absolvit Școala Normală din Blaj. Între anii 1907- 1912 a fost învățător în Habic, iar între anii 1912- 1919 în localitatea natală Filpișul Mare. Învățătorul David Roman s-a afirmat printr-o bună pregătire teoretică fiind deosebit de apreciat de protopopul Ariton M. Popa.³⁰ A participat ca delegat la Marea Adunare Națională de la Alba – Iulia din 1 Decembrie 1918.

După unire a urmat cursuri de perfecționare la Cluj pentru a deveni profesor. Între anii 1920- 1940 a fost profesor de sport la Colegiul Național ” Al. Papiu Ilarian” din Târgu Mureș³¹.

S-a stins din viață în 16 noiembrie 1959 la Sibiu.

²⁹ Ibidem

³⁰ Simion-Virgil Bui, op.cit. p. 83

³¹ Iulian Boldea, Vasile Dragoș, Iulius Moldovan, Mihai Monoranu, „Liceul Al. Papiu Ilarian- la 75 ani”, Târgu Mureș, 1994, p. 86